

LA BÍBLIA: LLIBRE DE FE I LLIBRE DE CULTURA

VISIÓ PANORÀMICA DE LA INVESTIGACIÓ BÍBLICA ACTUAL

per Francesc Ramis Darder. UIB

La descripció i l'anàlisi de la situació en la qual es troben actualment els estudis bíblics és una tasca difícil; cal esmentar, però, que la investigació ha assolit un nivell i una profusió com no s'havien vist mai dins l'Església. L'objectiu del nostre estudi rau a oferir una panoràmica de la situació de les investigacions bíbliques en el marc temporal marcat per dues fites senyeres: la publicació del document de la Pontifícia Comissió Bíblica "La interpretació de la Bíblia en l'Església" (1993), i la convocatòria del "Sínode de la Paraula" per part de Benet XVI (2008).

1. El punt de partida. El document de la Pontifícia Comissió Bíblica: "La interpretació de la Bíblia en l'Església" (1993)

Tal com recalca la constitució dogmàtica *Dei Verbum*, l'estudi de la Sagrada Escriptura és l'ànima de tot el quefer de la teologia (DV 24). Recollint l'anhel de l'Església, la Pontifícia Comissió Bíblica publicà un document molt significatiu respecte a la naturalesa i fondària dels estudis bíblics: "La interpretació de la Bíblia en l'Església" (1993).¹

L'esmentat document comença al·ludint les grans fites amb què el Magisteri ha contemplat els estudis bíblics al llarg dels darrers temps: *Providentis-*

(1) Pontifícia Comisión Bíblica, *La Interpretación de la Biblia en la Iglesia*, PPC (Madrid 1994).

simus Deus (Lleó XIII; 1893), *Divino Afflante Spiritu* (Pius XII; 1943), *Santa Mater Ecclesia* (1964), però sobretot fa referència a la Constitució Dogmàtica *Dei Verbum* emanada dels treballs del Concili Vaticà II (18 novembre 1965). L'objectiu del document rau a ponderar seriosament els diferents aspectes de la situació actual en referència a la interpretació bíblica; desitja posar esment a les crítiques i aspiracions que bateguen dins el cor dels investigadors; pretén valorar les possibilitats ofertes pels nous mètodes d'investigació. En definitiva, desitja precisar les orientacions que més bé responguin a la missió de l'exegesi dins l'àmbit de l'Església Catòlica.

El document assoleix l'objectiu esmentat desenvolupant quatre aspectes bàsics. Comença descrivint els diferents mètodes i apropaments que els investigadors actuals adopten per endinsar-se pels viaranyes de l'Esclatúra, alhora que fa una valoració dels avantatges i limitacions que presenten els diferents mètodes.² Seguidament aprofundeix en algunes qüestions hermenèutiques pròpies de la interpretació dels textos bíblics.³ Acte seguit es detura en la reflexió sobre les dimensions característiques de la interpretació catòlica de la Bíblia, i sobre la seva relació amb altres disciplines teològiques.⁴ Finalment considera, de la manera més acurada, els aspectes més significatius pels quals s'ha de distingir la interpretació de la Bíblia en la vida de l'Església.⁵

L'horitzó de comprensió que abasta el document es ample i profund; per la nostra part sols voldríem destacar-ne dos aspectes complementaris que fan referència a la situació actual i al desenvolupament en què es troben els estudis bíblics.

En primer lloc, deixar palès que l'ús del mètode historicocrític és indispensable per a l'estudi científic del sentit dels textos antics, estudi que es concreta, com remarca el document, en les investigacions bíbliques. El document emfasitza que la Sagrada Esclatúra, "la Paraula de Déu escrita en

(2) Mètode històric crític. Mètodes propis de l'anàlisi literària (anàlisi retòrica, narrativa, semiòtica). Apropaments basats en les dades de la Tradició (apropament canònic, la referència a les tradicions jueves d'interpretació, la història dels efectes del text). Apropament des de les ciències humanes (apropament sociològic, antropologia cultural, perspectiva psicològica i psicoanalítica). Apropaments contextuals (perspectiva pròpia de la teologia de l'alliberació, òptica pròpia del feminisme). Lectures fonamentalistes.

(3) Hermenèutiques filosòfiques. Sentits de la Esclatúra Inspirada (sentit literal, espiritual, ple).

(4) La Interpretació en el si de la Tradició Bíblica (relectures, relacions entre l'AT i el NT). La interpretació en el si de la Tradició de l'Església (formació del Cànon, exegesi patristica, paper dels diferents moments de l'Església pel que fa a la interpretació de l'Esclatúra). La tasca de l'exegeta (orientacions principals, investigació, ensenyament, publicacions). Relacions amb les altres disciplines teològiques (teologia i precomprensió dels textos bíblics, exegesi i teologia dogmàtica, exegesi i teologia moral, punts de vista diversos i interacció necessària).

(5) La necessària actualització (principis, mètodes, límits). Inculturació. Diversos àmbits de lectura de la Bíblia (litúrgia, *lectio divina*, el ministeri pastoral, moviment ecumènic).

llenguatge humà”, ha estat redactada per autors humans en totes les seves parts i en totes les seves fonts, per això conclou expressant de forma apodíctica que la justa comprensió de l’Escriptura no sols admet com a legítim l’ús del mètode historicocrític, sinó que la utilització de l’esmentat mètode esdevé indispensable per a l’estudi científic de l’Escriptura.

En segon terme, el text de la Pontificia Comissió Bíblica desautoritza de forma contundent la lectura fonamentalista de la Bíblia.⁶ La lectura fonamentalista es basa en el principi que la Bíblia ha de ser llegida i interpretada literalment en tots els seus detalls. Sota la menció de “la interpretació literal”, l’aproximació fonamentalista al·ludeix a la interpretació primària i literalista. Exclou qualsevol esforç dirigit a la comprensió de la Bíblia que tingui en compte el rerefons històric d’on brostaren els textos, igualment desconeix i refusa el desenvolupament que experimentà el tarannà literari i teològic del contingut de l’Escriptura. En definitiva, segons remarca el document, la perspectiva fonamentalista s’oposa a l’ús del mètode historicocrític i de tot altre mètode científic orientat cap a la comprensió de l’Escriptura.

Els dos aspectes que acabam d’esmentar situen acuradament la glòria que ateny a l’Església quan aprofundeix amb rigor l’estudi de la Sagrada Escriptura, però també adverteixen contra el perill i l’anorreament en què s’aboca la comunitat cristiana quan es precipita per la fondejada del fonamentalisme.⁷

2. Els estudis bíblics: Aproximació a l’estat de la qüestió

Com dèiem a la introducció, la profusió actual en què es desenvolupen els estudis bíblics fa difícil que puguem presentar-ne una panoràmica general ampla i precisa; així i tot volem indicar, dins el marc de les limitacions infranquejables, els vectors cap on s’orienten els estudis escripturístics.

2.1. La història d’Israel

El coneixement acurat de la història d’Israel constitueix el teixit sobre el qual es pot bastir la interpretació dels llibres bíblics. Només una bona síntesi de la història israelita i del Pròxim Orient Antic faran possible la comprensió més precisa dels textos amb l’aplicació acurada del mètode historicocrític.

Els estudiosos de la història i l’arqueologia d’Israel des de la perspectiva clàssica foren nombrosos. Voldríem destacar-ne tres. E. Wright escriví un manual d’arqueologia bíblica de molta vàlua (1955), J. Bright elaborà una famosa història d’Israel (1959), mentre R. de Vaux presentava el contingut

(6) Sobre el fonamentalisme bíblic: F. Fernández Ramos, *Fundamentalismo bíblico* (Bilbao 2008).

(7) Síntesi senzilla referida a la situació dels estudis bíblics: J.-L. Arín, “Som aquí ... o així m’ho sembla”, *Butlletí de l’Associació Bíblica de Catalunya* 72 (2001), 59-65.

d'una magna història d'Israel. La història de Bright analitzava els esdeveniments succeïts des de "l'edat de Pedra", com esmenta el mateix autor, fins a l'alba del primitiu judaisme orientat cap a l'adveniment del cristianisme. L'arqueologia de Wright abastava el marc que abraça la prehistòria d'Israel (l'època dels Gegants, com diu l'autor) fins al naixement de l'Església i les seves primeres passes. El treball de R. de Vaux⁸ ofería al lector una voluminosa història d'Israel revestida de nombroses dades arqueològiques i geogràfiques. Les tres obres, amples i sòlides, permetien inserir el contingut dels diversos llibres bíblics en el marc històric que els exegetes de llavors pensaven que eren els més adients.⁹

La solidesa de la construcció històrica i arqueològica que acabam d'esmentar començà a esmicolar-se quan aparegueren els treballs de diversos investigadors; la brevetat del nostre treball ens constreny a fixar-nos tan sols en un dels més significatius: J. van Seters.¹⁰ Com perceberen els nous investigadors la debilitat de les grans cosmovisions històriques bastides pels estudiosos que els precediren?

Posem-ne un exemple. Els autors clàssics sostenien que el rerefons més important de les històries patriarcals (Gn 12-50) fou redactat a l'època de David i Salomó (ca. segle IX aC). Ara bé, els nous investigadors pensaren que el contingut de Gn 12,1-4, que narra el pelegrinatge d'Abraham des de Mesopotàmia fins a Canaan, podria ser tal volta una metàfora del camí que emprengueren els deportats quan tornaren de l'exili. Un altre exemple: l'esplendor de la imensa riquesa del temple tal com la descriu Ex 25-28, podria haver estat redactada durant l'immediat postexili (a partir del 539 o 522 aC), tal com afirmaven els autors clàssics, quan el país estava sumit en la pobresa? No correspondria més tost a l'obra d'algun autor molt posterior al retorn de l'exili?

Lentament, comença a discernir-se rere el transfons històric que presenten els relats de l'Esclatadura una comprensió metafòrica dels esdeveniments. A mode d'exemple, podem destacar l'obra de Michaud que distingia en el rerefons de les històries patriarcals una metàfora dels esdeveniments polítics que tingueren lloc durant el regnat de Salomó. A mode d'il·lustració podem evocar com Michaud distingia en el fons de la teologia del relat d'Esau i Jacob (Gn 27,1-28,9) els successos durant les lluites que esclataren entre

(8) R. de Vaux, *Histoire Ancienne d'Israel; Des origenes a l'instalation en Canan* (Paris 1970); el segon volum, *La période des Juges* (Paris 1973) fou elaborat, a partir de materials ja redactats, pels deixebles de R. de Vaux a causa de la mort del mestre.

(9) La confusió que actualment impera en el marc de la història d'Israel ha propiciat que ambdues obres fossin reeditades amb algunes actualitzacions i comentaris. J. Bright, *La Historia de Israel: Edición revisada y aumentada con introducción y apéndice de William P. Brown* (Bilbao 2003). E. Wright, *Arqueología Bíblica* (Madrid 2002).

(10) J. van Seters, *In Search of History: Historiography in the Ancient World and the Origins of Biblical History* (New Haven 1983).

els diversos partits per assolir el tron de David: Salomó, el menor, aconseguí el tron en demèrit d'Adonies, el major; de la mateixa manera que Jacob, el germà menor, havia rebut la primogenitura de mans del seu pare, Isaac, en detriment dels drets que corresponien a Esaú, el germà major.¹¹

La percepció metafòrica de la història era molt interessant, però no resol·lia la gran pregunta: quin ha estat el camí que ha recorregut el poble d'Israel al llarg de la seva història? Fins i tot la qüestió abastà horitzons inquietants: realment, deien els comentaristes, podem conèixer la vertadera història d'Israel, si els textos bíblics es redueixen a metàfores redactades en èpoques molt posteriors?

L'intent de respondre la qüestió esmentada engendrà dues posicions entre els historiadors. Els anomenats "maximalistes" entenien que, en línies generals, es podia conèixer prou bé la història d'Israel, mentre que els "minimalistes" sostenien que tan sols es podien tenir per vàlides les dades de l'AT que fossin confirmades pels documents extrabíblics. A mode d'exemple cal esmentar que els "minimalistes" arribaren a negar la mateixa existència de David i Salomó, ja que, segons asseguraven, no hi havia cap informació extrabíblica que remetés a l'existència d'ambdós monarques.

Les disputes entre els "maximalistes" i els "minimalistes" serviren per a acreïxer l'interès pels estudis històrics des de quatre vessants complementaris: el millor coneixement dels documents antics (Egipte, Mesopotàmia, Ugarit, Ebla, Mari, entre altres),¹² el rerefons cananeu que batega rere el desenvolupament històric d'Israel,¹³ l'arqueologia,¹⁴ i la història d'Israel pròpiament dita.¹⁵

(11) R. Michaud, *Los Patriarcas* (Estella 1991); *La historia de José* (Estella 1981), el segon volum situa la història de Josep (Gn 37-50) sobre el canemàs de dos comptes egipcis.

(12) F. Lara, *Código de Hamurabi* (Madrid 1986). W. von Soden, *Introducción al Orientalismo Antiguo* (Barcelona 1987). P. Mander – J. M. Durand, *Mitología y religión del Oriente Antiguo II/1: Semitas Occidentales: Ebla, Mari* (Barcelona 1995). D. Arnaud – F. Bron – G. del Olmo – J. Teixedor, *Mitología y Religión del Oriente Antiguo II/2: Semitas Occidentales: Emar, Ugarit, Hebreos, Fenicios, Arameos, Árabes* (Barcelona 1995). J. Bottéro, *La epopeya de Gilgamesh* (Madrid 1998). F. Lara, *Poema de Gilgamesh* (Madrid 2005). Una bona traducció de textos extrabíblics: V. H. Matthews – D. C. Benjamin, *Paralelos del Antiguo Testamento* (Bilbao 2004).

(13) P. Xella, *Gli Antenati di Dio* (Verona 1982). G. del Olmo, *Interpretación de la mitología cananea* (València 1984). G. del Olmo, *La Religión Cananea según la liturgia de Ugarit* (Barcelona 1992). J. M. Blázquez, *Dioses, mitos y rituales de los semitas occidentales en la antigüedad* (Madrid 2001).

(14) A. Ben-Tor (ed.), *La Arqueología del Antiguo Israel* (Madrid 2004).

(15) J. A. Soggin, *Storia d'Israele* (Brescia 1984). G. Garbini, *Storia e ideología nell'Israele antico* (Brescia 1986). J. Gonzalez Echegaray, *El Creciente Fértil y la Biblia* (Estella 1991). I. Finkelstein – N. A. Silberman, *La Biblia desenterrada* (Madrid 2003). M. Liverani, *Más allá de la Biblia: Historia Antigua de Israel* (Barcelona 2005).

Lentament els estudis històrics es varen anar decantant cap a l'època de l'exili amb una pregunta clau: seria a l'època de l'exili quan el poble hebreu, sumit en la desgràcia, escriví la seva història per tal de recuperar la confiança en la seva identitat religiosa i nacional? Des d'aquesta perspectiva, C. i F. Jullien analitzaren els avatars del poble hebreu desterrat a Babilònia.¹⁶ Barstard va desfer el mite del país buit (mite que sostenia que durant l'exili el territori de Judà havia quedat despoblat o com a molt habitat per camperols pobres i il·letrats), alhora que insistí en la importància de l'exili com a font privilegiada de l'experiència religiosa d'Israel.¹⁷ Albertz abordà la teologia que nasqué de l'exili.¹⁸ El recull emprès per Blenkinsopp i Lipschits abastà la situació dels jueus durant el període neobabilònic.¹⁹

Els treballs que acabam d'esmentar entengueren que el poble d'Israel escriví la seva història des de la perspectiva de l'exili. Ara bé, els investigadors no es limitaren a l'estudi teològic de la història, també anaren constatant la certesa d'alguns dels esdeveniments històrics. Encara que continuàs la incertesa sobre alguns esdeveniments claus, com és ara la rellevància històrica de l'Èxode,²⁰ demostraren la veracitat d'algunes qüestions que els "minimalistes" havien negat: com dèiem abans els minimalistes descartaven l'existència de David i Salomó perquè no trobaven evidències extrabíbliques que donassin fe de l'existència de la Casa de David. La posició minimalista quedà desfeta quan el 1994 a Tel Dan es descobriren dues làpides, incrustades a la murada, que parlaven de la Casa de David.²¹

A poc a poc, els historiadors i els teòlegs de la història anaren comprnent que l'estada dels deportats a Babilònia possibilità que el poble hebreu començàs a sintetitzar el contingut de la seva història sobre el canyís de dues percepcions diverses.

Per una banda, els deportats que envoltaren l'estament sacerdotal posaren l'accent sobre la comprensió babilònica de la història. Com sabem, els babilònics tenien una concepció teològica de la història molt peculiar: tot havia

(16) C. et F. Jullien, *La Bible en Exil* (Paris 1995).

(17) H. M. Barstad, *The Myth of the Empty Land* (Oslo 1996). H. M. Barstad, *The Babylonian Captivity of the Book of Isaiah* (Oslo 1997).

(18) R. Albertz, *Israel in Exile: The History and Literatura of the Sixth Century B.C.E.* (Atlanta 2003).

(19) O. Lipschits – J. Blenkinsopp, *Judah and the Judeans in the Neo-Babylonian Period* (Winona Lake, Indiana 2003).

(20) Examen d'algunes qüestions cabdals de la història antiga d'Israel i del Pròxim Orient Antic en relació amb Israel: J.C. de Moor, *The Rise of Yahwism: the roots of israelit monotheism* (Leuven 1997). S. Gitin – A. Mazar – E. Stern, *Mediterranean Peoples in Transition* (Jerusalem 1998). E. D. Oren (ed.), *The sea Peoples and Their World: A Reassessment* (Pennsylvania, Philadelphia, 2000).

(21) J. C. H. Laughlin, *La Arqueología y la Biblia* (Barcelona 2001) 144-160.

començat des “del cel”, hi havia un déu que havia creat el Món, i a partir d’aquest fet cabdal havien anat succeint-se els esdeveniments que marcaren la vida dels homes damunt la terra. Per altra banda, els exiliats reunits entorn de la cort de Jeconies i més tard de Zorobabel, adoptaren la cosmovisió històrica pròpia dels assiris. Com també recordam, la cosmovisió teològica dels assiris assolia un caire més terrenal respecte de la perspectiva dels babilònics: la història començava i es desenvolupava a “la terra”, tot havia començat amb el primer rei d’una dinastia i a partir d’aquest monarca, pensaven els assiris, s’havien anat desenvolupant tots els esdeveniments.

Els investigadors començaren a esbrinar que la síntesi d’ambdues cosmovisions de la història d’Israel, nascudes arran de l’exili, tan sols haurien pogut posar-se per escrit a l’època persa. D’aquí la importància que han assolit en els darrers temps els estudis referits a la història d’Israel durant el període persa.²² Al nostre parer, ens inclinam per l’opinió que sosté que la història d’Israel present a la Bíblia fou elaborada a les acaballes de l’època persa per una comunitat específica entre el poble jueu, l’anomenada “Resta d’Israel”. Més endavant el contingut de la història sorgida de la ploma de la comunitat de la Resta sofrí la reelaboració nascuda de la perspectiva històrica pròpia dels teòlegs apocalíptics.²³

2.2. El Pentateuc i els llibres Històrics

2.2.1. El Pentateuc

Durant molts anys els estudis sobre el Pentateuc van estar dominats per la famosa “Hipòtesi Documentària” nascuda de la intuïció de J. Wellhausen (1898). Cal esmentar que a l’època hi havia també altres autors que havien ofert diverses propostes sobre l’origen del Pentateuc: Wetter, Astruc, Geddes, Vater, Kelle, Ewald, de Wette. La proposta de Wellhausen s’imposà, entre altres coses, per la seva claredat expositiva i per la decisió de prescindir dels problemes que aquí i allà sorgien quan s’aplicava de forma acurada el contingut de la hipòtesi.²⁴

(22) Entre els mes significatius, cal mencionar: E.-M. Laperrousaz, *La Palestine a l’époque perse* (Paris 1994). B. Becking – M. C. A. Korpel (eds.), *Transformation of Religious Tradition in Exilic – Post-exilic times* (Leiden 1999). P. Sacchi, *Historia del Judaísmo en la época del Segundo Templo* (Madrid 2004). O. Lipschits – M. Oeming (eds.), *Judah and the Judeans in the Persian Period* (Indiana, Winona Lake, 2006).

(23) Entre molts d’altres referim les obres de dos autors que han recollit, en més o menys mesura, la perspectiva teològica de la història d’Israel. Cl. Westermann, *Dios en el Antiguo Testamento: Esbozo de una teología bíblica* (Bilbao 1993). R. Albertz, *Historia de la religión de Israel en tiempos del Antiguo Testamento* (Madrid 1999). J.-L. Ska, *Los enigmas del pasado: Historia de Israel y relato bíblico* (Estella 2003).

(24) Sobre l’estat de la qüestió entorn dels estudis del Pentateuc: Association catholique française pour l’étude de la Bible, *Le Pentateuc: Débats et Recherches* (Paris 1992). R. Rendtorff,

Wellhausen sostenia que l'Hexateuc (Gn-Jos) estava construït entrunyellant quatre fonts o documents de distintes èpoques: J (Jahvista) i E (Elohista), les mes antigues, que servrien de base per a la redacció del document JE (Jehovista), una composició literarioredaccional del segle VIII aC. Un altre document, D (Deuteronomi) correspondria a l'època de Josies (segle VII aC). L'autor parla de l'anomenada font P (Sacerdotal), que s'escribí a l'època postexiliar; cal recordar que Wellhausen també es referia a la font P anomenant-la Q en referència a les quatre aliances que presenta (Adam, Noè, Abraham i Moisès). Segons que sostenia l'investigador, el document JE s'entrunyellaria amb D i P a l'època postexiliar. Concloïa afirmant que la redacció del Pentateuc havia tingut lloc en el context de la reforma d'Esdras (finals del segle V aC).

No cal dir que la hipòtesi de Wellhausen ràpidament entrà en conflicte amb les opinions de nombrosos comentaristes. La raó era clara: no hi havia manera de saber amb seguretat quins eren els textos que calia atribuir a les diferents fonts: J, E, JE, D, P. Quan la teoria de Wellhausen s'aplicava als textos concrets, tan sols d'una forma molt genèrica es podia intuir a quina font pertanyien, i així i tot amb poques garanties de seguretat. La confrontació entorn de la hipòtesi documentària fou tan aferrissada que fins i tot arribà a posar en qüestió la utilitat del mètode historicocritic pel que fa a la investigació bíblica.

Els estudiosos actuals del Pentateuc no acaben de posar-se d'acord ni en la forma en què es redactà el Pentateuc ni en la fondària de les diverses teologies que conté.²⁵ Malgrat tot caldria fixar-nos en la hipòtesi de Blum, clara

Introducción al Antiguo Testamento (Lima 1994). R. N. Whybray, *El Pentateuco: Estudio metodológico* (Bilbao 1995). A. A. García Santos, *El Pentateuco: Historia y Sentido* (Salamanca 1998). J. Blenkinsopp, *El Pentateuco: Introducción a los cinco primeros libros de la Biblia* (Estella 1999). H. D. Preuss, *Teología del Antiguo Testamento* (Bilbao 1999). J. L. Ska, *Introducción a la lectura del Pentateuco: Claves para la interpretación de los cinco primeros libros de la Biblia* (Estella 2001). Cal citar també el complement bibliogràfic dels anys 1977-2000 aportat per J. L. Sicre a: O. Eissfeldt, *Introducción al Antiguo Testamento* (Madrid 2000). T. B. Dozeman - K. Schmid (eds.), *A Farewell to the Yahwist? The Composition of the Pentateuc in Recent European Interpretation* (Atlanta 2006).

(25) Oferim un elenc bibliogràfic perquè el lector pugui fer-se càrrec de la complexitat i dels diversos viaransys pels quals travessen les investigacions sobre el Pentateuc. J. C. Gertz, *Tradition und Redaktion in der Exoduserzählung. Untersuchungen zur Endredaktion des Pentateuch* (Göttingen 2000). R. Achenbach, *Die Vollendung der Tora. Studien zur Redaktionsgeschichte des Numeribuches im Kontext von Hexateuch und Pentateuch* (Wiesbaden 2003). B. S. Childs, *El Libro del Éxodo* (Estella 2003). G. N. Knoppers - B. M. Levinson (eds.), *The Pentateuch as Torah. New Models for Understanding Its Promulgation and Acceptance* (Winona Lake 2007). T. Römer - K. Schmid (eds.), *Les dernières rédactions du Pentateuque, de l'Hexateuque et de l'Enneateuque* (Leuven 2007). T. Römer (ed.), *The Books of Leviticus and Numbers* (Leuven 2008).

en la presentació i que tal volta pugui arribar a assolir, d'una manera o d'una altra, un cert consens entre comentaristes.²⁶

Segons que sosté Blum, el Pentateuc és el resultat d'una elaboració literària feta a partir de tradicions més antigues. L'autor començà amb l'anàlisi acurada de Gn 12-50. Concloué que els capítols esmentats constitueixen una gran unitat conformada mitjançant un llarg procés de redacció que començà amb relats independents, després originà cercles narratius per desembocar finalment en dues grans composicions tardanes: una de tipus deuteronomí (KD), datada entorn del 530 aC, i l'altre de tipus sacerdotal (KP), postexiliar. Més endavant, el comentarista va estendre la investigació als textos narratius d'Èxode-Nombres. En opinió de l'autor, l'arc narratiu Èxode-Nombres està constituït per dues composicions tardanes, que recolliren i elaboraren tradicions més antigues: una "composició deuteronomíca" (KD), posterior al Deuteronomi, i una "composició sacerdotal" (KP).

La datació de KD correspondria a l'època de la primera generació del retorn de Babilònia. La temàtica de KP, gira entorn de les qüestions comunitàries, pressuposa també la presència de tradicions antigues i data de l'època persa. El Pentateuc és el resultat d'un compromís entre les dues tendències reflectides a KD i KP.²⁷

Evidentment, la hipòtesi de Blum no ha estat acceptada per tots, fins i tot el mateix autor ha manifestat posteriorment algunes reserves a la seva pròpia hipòtesi. Com hem pogut copsar, cal encara recórrer molt de camí per establir una hipòtesi de consens respecte de la teologia i la composició del Pentateuc; cal esperar l'arribada d'un nou paradigma que obri portes noves als estudis bíblics sobre el Pentateuc.²⁸

2.2.2. Els llibres històrics

La investigació sobre els llibres històrics ha experimentat un enorme desenvolupament. Queden molt llunyans els temps en què el contingut dels llibres històrics s'havia d'entendre literalment; tan sols els plantejaments fonamentalistes continuen aferrats avui en dia a la interpretació literal historicista.

Els estudiosos que emprenen el mètode historicocrític o altres mètodes per aproximar-se al contingut de l'Esclitura discernixen quatre tipus de tradicions històriques: Història Deuteronomista (Js; Jt; I-II Sa; I-II Re), His-

(26) E. Blum, *Die Komposition der Vätergeschichte* (Neukirchen-Vluyn 1984). E. Blum, *Studien zur Komposition des Pentateuch* (Berlin 1990).

(27) La hipòtesi de Blum està magníficament explicada i sintetitzada a: F. García López, *El Pentateuco* (Estella 2003), 50-52. No podem deixar d'esmentar els treballs de J. R. Marín sobre el Pentateuc.

(28) La idea de "nou paradigma" remet a: T. S. Kuhn, *La estructura de las revoluciones científicas* (Madrid 1981).

tòria Cronista (I-II Cr; encara que no tots els comentaristes hi estan d'acord, cal afegir-hi: Esd i Ne), Epopèia Macabea (I-II Ma; la canonicitat dels quals no és acceptada pels protestants), Històries Exemplars (Tb, Jdt, Est, Rt; cal dir que els biblistes protestants no accepten el caire revelat de: Tb, Jd, i els fragments grecs d'Ester), Cinc Visions Historicoapocalíptiques de Daniel (Dn 2.7.8.9.10-12).

Les tradicions històriques han estat objecte de nombrosos estudis i comentaris acurats.²⁹ A tall del que acabam d'exposar, convé apreciar alguns matisos respecte de la percepció de les diverses tradicions.

El món protestant no admet la canonicitat ni de l'epopèia macabea ni dels llibres de Tobies i Judit ni tampoc dels fragments grecs d'Ester. Les edicions ecumèniques de la Bíblia han resolt la dificultat publicant els llibres deuterocanònics al final de l'AT; la BCI els edita després de la història cronista.

Convé precisar que tant l'epopèia macabea com els llibres de Tobies, Judit i els fragments grecs d'Ester, apareixen a la *Septuaginta*, evidentment en grec. La qüestió ens convida a apropar-nos a l'estat actual dels estudis sobre la LXX. L'autèntic valor de la *Septuaginta* quedà un poc eclipsat en temps passats pels estudis que en debatien la naturalesa inspirada. Els estudis de P. Benoit (*La Septante, est-elle inspirée?*) decantaren les investigacions cap a l'aspecte literari, fins que l'obra de D. Barthélemy (*L'Ancien Testament a mûri à Alexandrie*) mostrà la maduresa literària i teològica que assolí el text dins el marc de la diàspora alexandrina. Les investigacions de P. Benoit, P. Grelot, D. Barthélemy i R. Le Déaut, han subratllat el vertader procés doctrinal emprès per la *Septuaginta* i canonitzat després per l'autoritat del NT.

La investigació actual aprofundeix sobre l'origen i la conformació de la *Septuaginta* i analitza amb molta més cura el contingut de la *Carta d'Aristees*.³⁰ Els estudis de la LXX es basaven, en bona mesura, en l'edició crítica de Rahlfs,³¹ cal notar el progrés que va assolint l'edició de Göttingen dirigida a establir el text grec de forma més acurada.³² Actualment és l'edició més

(29) Citam tan sols els que puguin estar més a l'abast del lector. A. González Lamadrid, *Las tradiciones históricas de Israel* (Estella 1993). J. M. Sánchez Caro (ed.), *Historia, Narrativa, Apocalíptica* (Estella 2000). J. Vilchez, *Rut y Ester* (Estella 1998). J. Vilchez, *Tobías y Judit* (Estella 2000). J. L. Sicre, *Josué* (Estella 2002).

(30) Presentació, traducció i comentari: N. Fernández Marcos, "Carta de Aristees" a A. Díez Macho, *Apócrifos del Antiguo Testamento* (Madrid 1982), 11-66.

(31) A. Rahlfs, *Septuaginta* (Stuttgart 1935), I-II.

(32) *Septuaginta: Vetus Testamentum graece auctoritate Societatis Göttingensis editum* (Göttingen 1931 endavant) I-XVI. Fins el moment n'han aparegut catorze volums: Genesis, Exodum, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Esdras liber I, Esdras liber II, Esther, Judit, Tobit, Maccabeorum liber I, Maccabeorum liber II, Maccabeorum liber III, Psalmi cum odiis, Iob, Sapientia Salomonis, Duodecim prophetae, Isaías, Jeremias, Baruch, Treni, Epistula Jeremiae, Ezechiel, Susana, Daniel, Bel et Draco.

important del text grec de l'AT. Presenta el text grec, acompanyat dels textos de les diferents famílies o grups textuals, i de forma eclèctica aspira a reconstruir el text grec més pròxim al possible original. No podem deixar de mencionar el curs de la traducció francesa de la *Septuaginta* coneguda com a *Bible d'Alexandrie*, ni deixar tampoc de citar l'incipient progrés de la traducció espanyola.³³ Darrerament s'està investigant més a fons l'aportació de la *Vetus latina*³⁴ i de la *Peixita*,³⁵ que contenen lliçons sovint anteriors a les que figuren a la LXX.

En relació amb la història deuteronomista (Js; Jt; I-II Sa; I-II Re; relectura deuteronomista de Js), cal dir que tant el decurs de la seva redacció com el seu contingut teològic, són objecte d'un viu debat.

La postura clàssica elaborada per M. Noth sostenia que abans de l'exili no existien de manera independent cap dels llibres de la història deuteronomista, ni tampoc documents, a l'estil dels que integraven, segons l'opinió de Wellhausen, el Pentateuc (J; E; JE, D, P), que parlassin dels esdeveniments que començaren a l'època dels Jutges i acabassin amb la narració dels últims moments de la monarquia judaica (Js 1,1- 2Re 25,30). En opinió de Noth, tan sols existien petits fragments que un autor exílic utilitzà per compondre la història deuteronomista.

En definitiva, M. Noth assegurava que la història deuteronomista era el fruit del treball d'un sol autor, que redactà la seva obra en temps de l'exili a la província de Samaria, prop de Mispà i Betel, i no a Babilònia com pensaven altres comentaristes. La magna obra històrica començava amb una gran introducció, el llibre del Deuteronomi, que oferia la interpretació i valoració de la història: la fe en un sol Déu i l'acceptació d'un únic lloc de culte. Mes endavant, el Deuteronomi quedà separat del conjunt Josuè-Reis, però, segons que recalca Noth, la seva funció originària no era tancar els quatre primers llibres de la Bíblia (Gn-Nm), sinó obrir teològicament el contingut de la història deuteronomista. Des de la perspectiva de l'exili, quan Judà ho havia perdut tot (terra, temple, rei i llibertat), la ploma de l'autor de la histò-

(33) Els reculls bibliogràfics sobre la *Septuaginta* són diversos, en presentam un d'especialment significatiu: N. Fernández Marcos, *Introducción a las versiones griegas de la Biblia* (Madrid 1979).

(34) *Vetus latina: Die Reste der altlateinischen Bibel nach Petrus Sabatier neu gesammelt und herausgegeben von der erzabtei Beuron* (Freiburg i.B. 1949 en endavant). Fins el moment present n'han estat publicats 27 volums: Gn Sap, part del Sir, Is, Rm, 1Cor, Ef, Fil, Col, 1-2 Ts, 1-2 Tm, Tt, Flm, 1-2 Pt, 1-3 Gv, Ap. Elenc bibliogràfic: P.-M. Bogaert, "Bulletin de la Bible latine. VII. Première série. Deuxième série. Troisième série", *Rben* 105 (1995) 200-238; 196 (1996) 386-412; 108 (1998) 359-386.

(35) The Peshitta Institute (ed.), *The Old Testament in Syriac According to the Peshitta Version* (Leiden 1972 endavant).

ria deuteronomista esdevingué taxativa: la desgràcia era la conseqüència del pecat del poble i tan sols calia esperar la duresa del càstig diví.³⁶

A partir de M. Noth, els estudiosos han aprofundit en l'anàlisi de la història deuteronomista des de dues perspectives: el coneixement dels fragments previs que utilitzà l'autor per compondre la història, i la unitat de l'obra i la seva finalitat. Molts comentaristes segueixen parlant dels fragments dels quals l'autor de la història deuteronomista es pogué valer per redactar el seu treball, encara que alguns d'ells en lloc de parlar de fragments, prefereixen parlar de documents. Respecte a la unitat i finalitat de l'obra cal destacar tres posicions en la investigació. En primer lloc, Cross i els seus deixebles admeten dues redaccions: una d'anterior al desterrament, durant el regnat de Josies (640-609 a.C.), i l'altra a l'exili de Babilònia.³⁷ W. Dietrich, A. Jepsen, R. Smend i T. Veijola, amb diversos matisos un de l'altre, defensen tres edicions de l'obra que han de ser exíliques o postexíliques.³⁸

Segons que opinava M. Noth, l'objectiu de la història deuteronomista se suportava en el fet de mostrar el just judici de Déu, que castiga els contínuos pecats del seu poble. Ràpidament, diversos autors començaren a criticar aquesta posició. Segons G. von Rad, la paraula de Déu no sols actua sobre el poble des de la perspectiva del càstig, com sostenia M. Noth, sinó des d'un doble horitzó: per una banda, la veu divina actua des de la Llei, jutjant i anihilant, per altra banda també intervé en forma de la bona nova que salva i confereix el perdó al poble pecador. Afirmà von Rad que el fil conductor de la història deuteronomista era positiu, positivitat expressada a 2Re 25,27-30, on apareix la rehabilitació del rei Jeconies a l'exili.³⁹

Entre els investigadors posteriors, cal mencionar-ne dos d'especialment rellevants: H. W. Wolf i F. M. Cross. Segons que sosté Wolf, l'objectiu últim de la història deuteronomista no rau en el fet d'infondre esperança al poble o en l'interès per destruir-lo (Rad, Noht), sinó en la crida a la conversió a fi que la vida del poble elegit torni a discórrer pels viarans de Déu.⁴⁰ Cross

(36) Síntesi pedagògica de l'evolució de les investigacions sobre la història deuteronomista: J. L. Sicre, *Introducción al Antiguo Testamento* (Estella 1992). Obres especialitzades: M. A. O'Brien, *The Deuteronomistic History Hipòtesis: A Reassessment*, OBO 92 (Göttingen 1989), 3-23.

(37) Encara que F. M. Cross sigui el mestre, la posició apareix esposada amb més claredat, al nostre parer, a l'obra de dos deixebles: R. D. Nelson, *The Double Redaction of the Deuteronomistic History*, JSOT Suppl. Ser. 18 (Sheffield 1981); R. E. Friedmann, *The Exile and Biblical Narrative. The Formation of the Deuteronomistic and Priestly Works*, HSM 22 (Chico 1981).

(38) Al-ludim a una sola de les obres: T. Veijola, *Das Königtum in der Beurteilung der deuteronomischen Historiographie. Eine redaktionsgeschichtliche Untersuchung*, AASF B/19 (Helsinki 1997).

(39) G. von Rad, *Estudios sobre el Antiguo Testamento* (Salamanca 1975) 177-189.

(40) H. W. Wolf, "Das Kerygma des deuteronomistischen geschichtswerk", ZAW 73 (1961) 171-186.

discerneix dues edicions de la història deuteronomista. La primera, a l'època preexiliària, profunditza en temes que podem sintetitzar en dues frases significatives: "Aquest va ser el pecat del llinatge de Jeroboam. Per això va ser destruït i exterminat de damunt la terra" (1Re 13,34); "Concediré una tribu al teu fill, per consideració al meu servent David i a Jerusalem, la ciutat que jo he escollit" (1Re 11,13).

Com podem veure, la primera citació, corresponent a la primera edició, traspuja l'al·lusió a l'amenaça, formulada darrere el càstig contra la dinastia de Jeroboam, alhora que delata la veracitat del permanent socors del Senyor al seu poble expressat darrere la promesa a la casa de David. La segona referència, fruit de la segona redacció feta durant l'exili, està plena d'esperança. D'aquesta manera, segons l'opinió de Cross, la història deuteronomista presenta un rerefons marcat per l'esperança, que serà tenyida després pel desencís a l'època de l'exili.⁴¹

Actualment, com succeeix amb la resta de l'AT, la posició dels investigadors respecte a la història deuteronomista és molt lluny d'assolir un consens. Els estudis continuen desenvolupant-se amb la intenció de determinar les diferents etapes de la redacció i l'objectiu últim de l'obra. Les llums i les ombres dels estudis apareixen recollides per T. Römer.⁴² La posició de R. Albertz⁴³ sosté la redacció definitiva de la història dins el territori de Yehud després de l'exili babilònic. La intenció de la història deuteronomista, segons l'opinió d'Albertz, rau en el desig de conferir ànim al poble en l'època del desencís que succeí l'eufòria del retorn de l'exili, alhora que proposa al poble el camí que porta cap a la conversió. No podem deixar d'esmentar les aportacions de Jaume Reynés, del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, sobre la història d'Israel contemplada des de l'òptica del Tercer Món.

2.3. La literatura profètica

La situació actual per on transcorren els estudis referits als llibres profètics és complexa i diversa; per tal que el lector pugui fer-se'n una idea, exposarem la situació dels estudis referits a la profecia d'Isaïes.

Amb la intenció d'atorgar claredat als estudis isaïans es va celebrar el 1989 el Congrés de Lovaina, que abordà aspectes textuals, històrics, literaris i teològics del llibre. Des de la perspectiva literària es va estudiar l'obra en el seu conjunt (1-66), per després investir-ne cada una de les parts (1-39; 40-55, 56-66). Els resultats del Congrés permeten extreure les següents conclusions.

(41) Síntesi, J. L. Sicre, *Introducción al Antiguo Testamento* (Estella 1992).

(42) T. Römer (ed.), *The Future of the Deuteronomistic History* (Leuven 2000).

(43) R. Albertz, *Israel in Exile: The History and Literature of the Sixth Century B.C.E.* (Atlanta 2003), 271-344.

a. El llibre d'Isaïes prové d'un llarg procés literari, però a l'hora d'identificar les fases de la història de la redacció no existeix acord entre els comentaristes (Bogaert, Hermisson, Kaiser, Rendtorff; Vermeylen).

b. El text d'Isaïes presenta un sentit global coherent, però quan se'n vol determinar l'estructura concreta, no hi ha consens entre els autors (Nobile, Jenkins, Talstra, Wieringen).

c. El llibre d'Isaïes ha experimentat un llarg procés de redacció, i a cada fase ha presentat una estructura determinada. Segons Rendtorff és necessari utilitzar conjuntament els mètodes sincrònics i diacrònics.

d. Els llibres de l'Antic Testament no es varen escriure de manera aïllada, sinó que ho varen fer en el conjunt d'una gran tradició que va cristal·litzar en obres concretes. Seria necessari comparar l'obra d'Isaïes amb Ben Sirà, l'escola Deuteronomista, Ezequiel, Zacaries, Salms, i altres llibres. Esdevé igualment necessària la confrontació dels fets històrics amb el seu reflex teològic a 1-66. Sembla convenient una valoració més gran de les traduccions d'Isaïes, especialment la Septuaginta i la Vetus Latina.

Els anys posteriors al Congrés han aportat nombrosos estudis, entre els quals cal destacar tres obres de conjunt editades per Melugin-Sweeney, Broyles-Evans, i Ruiten-Vervenne. Els autors analitzen la globalitat del llibre d'Isaïes, les seves tres seccions principals (1-39; 40-55; 56-66), i els temes més significatius: Càntics del Servent, Oracle de Cir, la Nova Jerusalem, fragments contra la idolatria i aspectes teològics, històrics i textuals.

Entre el congrés i el moment present els estudis sobre el llibre d'Isaïes s'han desplegat en cinc vessants principals. Estudis Sincrònics (Baltzer, Blenkinsopp, Breuggemann, Clifford, Childs, Gitay, Laato, Melugin). Estudis Diacrònics (Gosse, Oorschot, Rendtorff, Schoors, Tomasino, Vermeylen). Estudis Intertextuals (Bastiaens, Beentjes, Conrad, Dijkstra, Lust, Ruiten, Steck, Sweeney). Estudis Històrics. Els estudis de la literatura, l'arqueologia, la història, la geografia del període persa i de l'hel·lenístic han permès establir, amb més claredat, l'escenari en el qual va veure la llum el llibre d'Isaïes (Albertz, Barstad, Berquiss, Gonçalves, Laperrousaz, Lipschits). Estudis Textuals i Sintàctics (Flint, Gelstron, Korpel, Kooij, Kuntz, Moor, Porter, Ulrich, Tov).

En els darrers anys la investigació sobre el llibre d'Isaïes ha seguit les cinc línies descrites; però, en el fons, existeixen tres principis motors que regeixen l'estudi, motors que es poden extrapolar als altres llibres profètics.

a. Apareix reforçada la tendència a entendre el llibre d'Isaïes com a unitat de sentit (1-66), malgrat que hi destaquin tres unitats majors significatives (1-39; 40-55; 56-66).

b. Surten nous elements de discussió, especialment pel segon Isaïes. La proposta de redacció de 40-55 a Jerusalem. L'estudi del tema del Segon Èxode completat amb el seu significat referit a la Restauració d'Israel. El canvi de

perspectiva en relació amb la identitat de les coses primeres i les que succeiran després mencionades a 40-46. La revisió de la noció dels Càntics del Servent en el sentit que els va entendre B. Duham. La consideració de les sàtires contra la idolatria com a part integrant de 40-55. La valoració de les versions antigues i el text Qumran com a tradicions d'interpretació del llibre d'Isaïes. L'estudi de la forma final del llibre d'Isaïes, nascut a finals del període persa o a començaments del període hel·lenístic.

c. Destaca, especialment, la valoració del contingut metafòric del llibre d'Isaïes en relació amb la resta de l'Antic Testament, i l'apreciació de la importància de la intertextualitat en la redacció d'1-66.⁴⁴

2.4. Apunt sobre els llibres sapiencials

L'interès fonamental dels estudiosos del llibre de Ben Sirà va recaure fins l'any 1965 sobre la qüestió textual. El descobriment (1896) i el posterior estudi dels primers testimonis hebreus del Siràcida a la *guenizà* de la sinagoga del Caire, i posteriorment els treballs empresos entorn del rotlle breu trobat a Massada (1964), marcà el punt més àlgid dels estudis textuais referents al llibre de l'Eclesiàstic. Actualment les investigacions estan orientades cap a la qüestió més general d'establir les relacions entre el judaisme i l'hel·lenisme tal com apareixen a la literatura sapiencial. Les discussions dirigides a dirimir la importància entre la influència del judaisme i de l'hel·lenisme pel que fa als escrits sapiencials han deixat pas a l'evidència, cada cop més rellevant, del batec del judaisme hel·lenitzat en el si de la literatura sapiencial.⁴⁵

Molt sovint els estudiosos s'havien apropiat al Salteri considerant-lo, entre molts altres aspectes d'enorme vàlua, com una mena de cantoral nascut de les celebracions litúrgiques pròpies del Segon Temple. Els darrers temps són testimonis de la nova perspectiva amb què els investigadors contemplen el Salteri: en lloc de percebre'l com un conjunt de poemes amb pocs lligams literaris entre si, comencen a contemplar el llibre dels Salms com una obra teològica que conté cent cinquanta poemes entrelaçats entre si amb forts lligams literaris i teològics. En definitiva els autors s'endinsen en la contemplació del Salteri com un llibre que presenta un sentit global, d'aquesta manera queda

(44) La síntesi que exposam figura ampliada a: F. Ramis, *Isaías* (Madrid 2004) 27-30. F. Ramis, *Isaías 1-39* (Bilbao 2006). F. Ramis, Protoisaías, Déutero-Isaías, a J. L. Barriocanal (dir.), *Diccionario del Profetismo Bíblico* (Burgos 2008) 590-602; 202-214. Respecte de la literatura profètica cal emfasitzar l'obra de F. Raurell; com a botó de mostra: F. Raurell, *Profeta: El forjat per la Paraula* (Barcelona 1993).

(45) És de justícia destacar en el camp del Siràcida les investigacions de Núria Calduch, i l'estudi sobre el Qohelet per part de Maria Claustre Solé.

descartada l'antiga idea que contemplava el llibre dels Salms com un conjunt, en certa manera arbitrari, de poemes.⁴⁶

2.5. El Nou Testament i els orígens del cristianisme

La temàtica d'aquest paràgraf, com pot suposar el lector, és ampla i profunda. Tan sols volem oferir unes breus pinzellades de l'estat de la investigació dels diferents aspectes.

La bibliografia referent a la investigació orientada cap als escrits joànics permet copsar quatre grans etapes en les quals s'han desenvolupat els estudis. Al llarg dels anys 1900-1959 els autors enfocaren els estudis joànics en la línia de l'escola de la història de les religions. A partir de 1960 fins a 1969 podem afirmar que els estudiosos varen aprofundir en l'aspecte de la cristologia joànica. Entre els anys 1970-1979 la investigació es va endinsar per la ruta que volia esbrinar la identitat de la comunitat joànica. Durant els anys 1980-1989 els estudiosos varen aprofundir en el camp de la narratologia aplicada als textos joànics. Podríem dir que des de l'any 1990 ha aparegut una línia d'investigació sintètica en referència als quatre aspectes que acabam d'esmentar, línia presidida per l'esforç de presentar la teologia joànica al nivell de l'alta divulgació.⁴⁷ Cal destacar la implicació de Llorenç Tous, del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca, en els estudis joànics.

El moment actual de la investigació en què es troben els estudis paulins pot apreciar-se en tota la seva profunditat a l'obra de Sánchez-Bosch.⁴⁸ L'esmentat comentarista reitera en els seus escrits que les discussions entre els punts fonamentals de la biografia paulina, l'apreciació de l'autenticitat d'algunes cartes i la percepció dels aspectes essencials de la teologia paulina, ha assolit un grau molt elevat de consens entre els comentaristes; consens, cal remarcar-ho, que no es dona, com hem pogut constatar al llarg d'aquest article, en altres camps de la investigació bíblica.

La investigació sobre el Jesús històric viu un moment d'especial efervescència. Metodològicament, cal remarcar la profusió d'estudis referits al medi

(46) En aquest sentit, cal destacar a casa nostra: I. M. Fossas - R. Ribera-Mariné, *El Salteri: Tres introduccions* (Barcelona 1996) 5-43. Cal remarcar també: H. Ragner, *Curs pràctic sobre els Salms* (Barcelona 1992).

(47) Entre les obres més significatives cal referir-se a: X. Léon-Dufour, *Lectura del Evangelio de Juan: Jn 1-4* (1993), a partir de 1993 han anat publicant-se en castellà la resta de volums. La descripció precisa de l'estat de la investigació: J. O Tuñí - X. Alegre, *Escritos joánicos y Cartas católicas* (Estella 2000).

(48) J. Sánchez-Bosch, *Escritos paulinos. Manuales de Introducción al estudio de la Biblia* (Estella 1999).

sociològic i a l'abast de l'antropologia filosòfica que emfasitzen la situació sociocultural i teològica de Palestina durant el segle primer.⁴⁹

Ara bé, el més important rau a aturar-nos un moment per copsar l'estat actual de la investigació sobre la figura de Jesús. La proliferació d'obres és tan enorme que ens hem de conformar a referir-ne quatre, al nostre parer, d'especial vàlua. La magna obra de J. P. Meier constitueix un ample recull de les investigacions sobre el Jesús històric, calibrant de la forma més acurada les dades de la investigació recent.⁵⁰ La important obra d'A. Puig constitueix una vertadera cristologia, clara i profunda, que ha tingut un impacte enorme tant a nivell erudit com des de l'aspecte de l'alta divulgació.⁵¹ L'obra de J. A. Pagola representa un notable esforç d'investigació sobre la perspectiva històrica que envoltà Jesús i la seva predicació.⁵² No podem deixar d'esmentar el llibre sortit de les mans de Benet XVI, que constitueix una meditació profunda sobre la persona de Jesús.⁵³

Les dues darreres obres esmentades (Pagola, Benet XVI) han rebut des de l'òptica de diferents sectors una crítica, al nostre parer, injustificada. En la nostra opinió els detractors, sovint durs i parcials, han ignorat el plantejament hermenèutic de les dues obres. El llibre de Benet XVI no pretén descriure les condicions referides al Jesús històric, és una meditació sobre la persona de Jesús. L'obra de Pagola no apunta a l'horitzó meditatiu referit a la figura del Senyor, és un intent de precisar el marc històric en què es desenvolupa el ministeri de Jesús. La confusió de l'horitzó hermenèutic propicia amb massa freqüència percepcions esbiaixades dels plantejaments teològics.⁵⁴

A tall de les investigacions sobre el Jesús històric ha esclatat un esplet d'obres enfocades a la investigació dels orígens del cristianisme. Entre les quals, i com a exemple general, cal ressenyar els treballs de J. D. Crossan, obra tal volta massa extensa però dotada d'una informació enorme,⁵⁵ els

(49) A mode d'exemple, cal remarcar: B. J. Malina, *El mundo del Nuevo Testamento: Perspectivas desde la antropología cultural* (Estella 1995). J. González Echegaray, *Los Hechos de los Apóstoles y el Mundo Romano* (Estella 2002).

(50) J. P. Meier, *Un judío marginal: Nueva visión del Jesús histórico* (Estella 1998); en anys successius han anat apareixent-ne altres quatre volums.

(51) A. Puig i Tàrrach, *Jesús de Natzaret* (Barcelona 2006).

(52) J. A. Pagola, *Jesús* (Madrid 2007).

(53) Benet XVI, *Jesús de Natzaret* (Barcelona 2007).

(54) No podem deixar d'esmentar la reedició d'algunes obres clàssiques sobre els orígens dels Evangelis o sobre els primers assaigs cristològics; a mode d'exemple: M. Dibelius, *La Historia de las formas evangélicas* (València 1984).

(55) J. D. Crossan, *El nacimiento del Cristianismo* (Santander 2002). Des d'una altra perspectiva: B. W. Longenecker, *Las Cartas de Pérgamo* (Salamanca 2004).

treballs de G. Theissen⁵⁶ i E. W. Stegemann.⁵⁷ Especialment remarcable, és l'obra magna de J. Rius-Camps sobre els Fets dels Apòstols; i, des d'una altra perspectiva, el seu estudi sobre l'origen i la redacció de l'evangeli de Marc.⁵⁸ Cal remarcar amb notable rellevància els treballs d'Agustí Borrell sobre els sinòptics, a la Facultat de Teologia de Catalunya, i de Teodor Suau i Gaspar Alemany al Centre d'Estudis Teològics de Mallorca.

Convé esmentar la importància de les investigacions arqueològiques que lentament van il·luminant l'espai històric i social del NT; en aquest aspecte és de justícia referir-nos als treballs de F. Díez Fernández sobre el Sant Sepulcre.⁵⁹ Els estudis sobre la literatura qumràmica⁶⁰ continuen el seu camí, que il·lumina diversos aspectes del període Intertestamentari i del NT, com també ho fan, encara que tinguin una entitat pròpia, les investigacions sobre el Judaisme.⁶¹

2.6. El caire pastoral, formatiu i espiritual dels estudis bíblics

El primer que cal notar és l'aparició de noves traduccions de la Bíblia i l'adaptació i millor adequació d'algunes de les existents tant pel que fa al llenguatge com a les notes i explicacions que acompanyen els textos sagrats. En l'àmbit castellà és imprescindible destacar la revisió de *La Biblia de Jerusalén*,⁶² el procés de revisió lingüística i adaptació de les notes de *La Biblia de la Casa de la Biblia*, i la seva corresponent incorporació a *La Biblia de Amèrica*; volem destacar també l'aparició de la denominada *Biblia de Navarra*.⁶³ Hem pogut veure fa molt poc i amb gran goig l'aparició de la *Biblia Interconfesional*, i esperam poder llegir d'aquí a poc temps la *Biblia de la Conferencia*

(56) G. Theissen, *Colorido local y contexto histórico en los evangelios* (Salamanca 1997). G. Theissen - A. Merz, *El Jesús Histórico* (Salamanca 1999). G. Theissen, *La religión de los primeros cristianos* (Salamanca 2002).

(57) E. W. - W. Stegemann, *Historia social del cristianismo primitivo* (Estella 2001).

(58) Respecte a les fonts dels Sinòptics cal esmentar: J. M. Robinson - P. Hoffmann - J. S. Kloppenborg, *El Documento Q* (Salamanca 2002).

(59) F. Díez Fernández, *El Calvario y la Cueva de Adán: el resultado de las últimas excavaciones en la basílica del Santo Sepulcro* (2004). En un altre aspecte cal destacar, del mateix autor: *Guía de Tierra Santa: Israel, Palestina, Siná y Jordania. Historia - Arqueología - Biblia* (Estella 2006). Des de la perspectiva de l'AT cal mencionar les excavacions de Fernández Tresguerres a Muqawa (Jordània) sobre el període Neolític.

(60) Cal subratllar: F. García Martínez, *Textos de Qumrán* (Valladolid 1992).

(61) Especialment rellevant es la *Biblioteca Midrashica*, dirigida per M. Pérez i publicada a Verbo Divino. Volem destacar l'aportació d'un enyorat company i bibliista: J. Ribera Florit, *El Targum de Isaías* (València 1988). D'enorme vàlua són els treballs d'Enric Cortés.

(62) *Nueva Biblia de Jerusalén. Revisada y Aumentada* (Bilbao 2000).

(63) A mode de referència citam un dels cinc toms que la integren: *Sagrada Biblia. Antiguo Testamento: libros históricos* (Pamplona 2000). La Bíblia conté a peu de pàgina el text llatí de la *Neovulgata*.

Episcopal Española. Tal volta el projecte més ambiciós sigui la traducció de la Bíblia al castellà que un grup de biblistes, encapçalats per Carlos Junco, ha emprès en terres hispanoamericanes.

No cal emfasitzar l'enorme importància i el gran ressò que ha representat la traducció de la *Bíblia Catalana: traducció interconfessional*. Es de justícia ressenyar l'adaptació lingüística del text a les modalitats del Principat, de València, i de les diòcesis de Mallorca, Menorca i Eivissa; en aquest darrer cas no podem oblidar ni deixar d'agrair la tasca erudita i apassionada de Mn. Pere J. Llabrés i Martorell. En relació amb el procés de traducció i edició de la BCI cal remarcar dos aspectes molt significatius. Per una part, és el fruit madur del treball ecumènic (UR), i per l'altra cal subratllar, sobretot pel que fa a les diverses adaptacions a les modalitats de la parla, l'interès de l'Església per apropar la Paraula de Déu a tots els cristians i a tots els homes de bona voluntat (DV).

La BCI ha conegut tot tipus d'edicions: normal, de butxaca, en lletra grossa, edició de luxe, edicions específiques del NT, i, com no podia ser d'altra manera, figura en aquest moment a Internet. Hem d'esmentar, amb el més gran dels orgulls, l'edició del *Nou Testament: Grec, llatí, català* (Barcelona, 1995). L'edició de la BCI ha propiciat l'inici de la publicació de la que serà una de les obres magnes de la nostra llengua: el *Corpus Biblicum Catalaunicum* (P. Casanelles).

Les eines bàsiques per encarar l'estudi de la Bíblia han vist com afloraven una gran quantitat de publicacions en els camps més diversos: Concordances (Bíblia de Jerusalén), Sinopsis (J. Cervantes Gabarrón); en llengua catalana cal destacar l'aportació de D. Roure. Gramàtiques i vocabularis: Hebreu (E. Farfán, J. Vázquez, L. Alonso Schökel, Jüon-Muraoka, A. Niccaci); grec (M. Zerwich, A. García-Santos, I. Ricart); siriac (T. Muraoka, M. Pazzini, J. Ferrer); arameu (J. Ribera). Diccionaris teològics.⁶⁴ Entre les noves revistes de caire científic editades en català, hem de ressaltar la publicació de *Scripta Biblica*; i entre les publicacions de divulgació cal destacar el *Butlletí*, vinculat a l'Associació Bíblica de Catalunya (Maria Esperança Amill; J. Ferrer), i *Reseña Bíblica*, editada sota els auspicis de la Asociación Bíblica Española. La constant pervivència de les peregrinacions a Terra Santa (J. Magí, J. Aragonés) i la projecció pedagògica dels Museus Bíblics (Montserrat, Mallorca, Tarragona), constitueixen eines rellevants per a portar la Paraula a tots els qui amb cor assedegat cerquen el conhort del Senyor.

Els estudiosos de la Paraula han emprès, especialment en els darrers temps, l'esforç per apropar els resultats de la investigació a la formació del públic en general, però especialment enfocada a la formació dels agents de

(64) A mode d'exemple volem esmentar-ne un: J. L. Barriocanal (dir.), *Diccionario del Profetismo Bíblico* (Burgos 2008).

pastoral i als futurs pastors de l'Església. En aquest sentit, cal destacar, entre moltes altres aportacions, l'aparició dels deu volums en castellà dedicats a l'estudi de la Bíblia,⁶⁵ la continuada publicació dels *Cuadernos Bíblicos* de l'editorial Verbo Divino, que es posen a l'abast de lectors no especialitzats en la temàtica bíblica,⁶⁶ i l'aparició de la col·lecció de *Instrumentos para el estudio de la Biblia*, que la mateixa editorial, Verbo Divino, ofereix als estudiosos.⁶⁷

Els treballs de la Pontificia Comissió Bíblica han estat molt intensos durant aquests darrers anys. Dos documents especialment importants han sortit dels treballs de la Comissió. El primer, d'enorme repercussió en l'àmbit de la relació ecumènica entre catòlics i luterans: la comunicació conjunta sobre la teologia de la justificació. El segon aprofundeix i perfila el contingut de les relacions amb el poble jueu i la comunitat cristiana: *El poble jueu i les seves escriptures sagrades en la Bíblia cristiana*.

Com acabam de veure, el nou ressò dels estudis bíblics sobre els plantejaments teològics ha estat particularment intens, però el que ha marcat i marcarà en el futur l'empenta de la Bíblia dins el cor de l'Església serà el constant desenvolupament de la *Lectio Divina*.⁶⁸ La *Lectio Divina*, com és sabut, consisteix en un antic mètode de caire monàstic per a introduir-se en la Paraula i convertir-la en pregària i acció compromesa a favor del Regne de Déu.

Segurament hem de referir-nos de forma eminent al Cardenal Martini com un dels artífexs actuals de l'empenta de la *Lectio Divina*.⁶⁹ L'Associació

(65) Els volums apareixen sota el títol genèric de *Introducción al Estudio de la Biblia*. Són els següents: *La Biblia en su entorno; Biblia y Palabra de Dios; el Pentateuco; Historia, Narrativa, Apocalíptica; libros Proféticos; libros Sapienciales y otros escritos; Evangelios Sinópticos y Hechos de los Apóstoles; Escritos Paulinos; Escritos Joánicos y Cartas Católicas; Literatura Judía Intertestamentaria; la Biblia en el Cristianismo antiguo*. Actualment un nou equip de redacció, vinculat a l'Asociación Bíblica Española, ha emprès la tasca d'elaborar uns nous manuals amb el nom de "Nuevos Manuales de Introducción al estudio de la Sagrada Escritura". Com a complement, també aparegué: R. Aguirre - A. Rodríguez (eds.), *La Investigación de los evangelios sinópticos y Hechos de los Apóstoles en el siglo XX* (Estella 1996).

(66) Els *Cuadernos Bíblicos* constitueixen la traducció castellana de la prestigiosa col·lecció francesa publicada per *Les Éditions du Cerf*.

(67) Entre els nombrosos volums, és de justícia citar-ne un d'un biblista del nostre país: J. O'Callaghan, *Introducción a la crítica textual del Nuevo Testamento*, (Estella 1999).

(68) Sobre la importància de la *Lectio Divina*: J. Martínez Pérez, "Despertar les llavors: llegir la Bíblia des de la vida. Experiències de lectura bíblica a Catalunya 1999-2008. Comunicació al Congrés de Granada sobre la Paraula de Déu", *Butlletí de l'Associació Bíblica de Catalunya* 99 (2008) 35-43.

(69) L'aproximació de C. M. Martini a l'Esriptura des de l'òptica de la *Lectio Divina* és ampla; ens permetem citar-ne algunes obres especialment emblemàtiques: *El sueño de Jacob: Inicio de un itinerario espiritual* (València 1989); *David, pecador y creyente* (Santander 1989); *Habéis perseverado conmigo en mis pruebas: Meditaciones sobre Job* (València 1989); *Samuel: Profeta religioso y civil* (Santander 1991). Cal esmentar també les guies que han anat apareixent

Bíblica de Catalunya ha editat fins el present vuit carpetes amb materials per a la pràctica de la *Lectio Divina*, edició que ha tingut, cal remarcar-ho, una extraordinària acollida.⁷⁰ En llengua castellana disposam de vint volums dedicats als diversos llibres de la Bíblia o a temes específics de la metodologia i la teologia bíbliques.⁷¹

L'any passat establí dues fites senyeres per a l'aprofundiment de la investigació, la difusió, l'espiritualitat i la lectura de la Bíblia: la proclamació de l'any paulí (29 juny 2008 - 29 juny 2009), i la convocatòria del Sínode de bisbes sobre la Paraula de Déu en la vida i la missió de l'Església. Sens dubte ambdós esdeveniments cabdals han obert, encara més si cal, el cor dels cristians al so sempre nou i harmoniós de la Paraula del Senyor.

3. Conclusió

Al llarg d'aquest article hem volgut assenyalar, certament des d'una perspectiva parcial i genèrica, la situació actual dels estudis bíblics. Volem concloure subratllant els dos aspectes que, al nostre parer, marcaran el camí per on discorrerà la tasca de l'Església per difondre encara més l'amor per la Sagrada Escriptura. Per una part, veurem com s'eixampla encara més l'horitzó de l'estudi científic de l'Escriptura, en tots els camps de la investigació. Per altra part, apareixerà cada cop més clara la importància de la *Lectio Divina* pel que fa a l'espiritualitat i al compromís dels cristians en la transformació del món segons els criteris de l'Evangeli. De cada vegada es farà més cert l'adagi: conèixer l'Escriptura és conèixer el Senyor. El coneixement de la Paraula de Déu, celebrada sacramentalment en el cor de l'Església, obrirà de pinte en ample el cor de la humanitat a l'espera sempre atenta i sempre certa de l'arribada del Regne de Déu, la presència amorosa del Senyor entre nosaltres.

per propiciar la lectura espiritual de l'Escriptura; com a botó de mostra: A. Bonora, *Guía espiritual del Antiguo Testamento: El libro de Qohélet* (Madrid 1994).

(70) A dia d'avui n'han aparegut les carpetes següents: Èxode, Isaïes, Mateu, Marc, Lluc, Joan, i Fets; la carpeta referent a l'Apocalipsi és d'imminent aparició.

(71) Pentateuc i llibres històrics, Profetes, Sapiencials, Mateu, Marc, Lluc, Joan, Fets I-II, Pau, Apocalipsi; un volum referit a la metodologia bíblica, i dos a temes específics: La Mare de Déu i l'any jubilar.